

“ERRADES IDEES” SOBRE LES “COSES D’EUROPA” (I DE CATALUNYA): LA PUBLICÍSTICA DE LA GUERRA DE LA QUÀDRUPLE ALIANÇA A LES COMARQUES GIRONINES

RICARD EXPÓSITO I AMAGAT

Resum

La guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) és un conflicte que sol passar força desapercebut entre la historiografia del segle XVIII. No obstant això, aquesta pugna entre Felip V i una coalició formada per vells enemics (la Gran Bretanya, les Províncies Unides, el Sacre Imperi) i antics aliats (el regne de França), no solament fou un episodi força decisiu en la història europea, sinó també en la catalana: pocs anys després de la guerra de Successió, el Principat fou novament l’escenari d’una lluita internacional que reobrí ferides encara no curades: la pèrdua de les llibertats catalanes, la implantació progressiva de la Nova Planta borbònica i la resistència contra la nova dinastia. En aquest article ens proposem examinar la recepció d’aquesta guerra a les terres gironines a través dels papers impresos i manuscrits que tots dos bàndols hi feren circular l’any 1719. Ben entès, sols es tracta d’una primera aproximació a partir d’un parell de documents, de signe oposat, però molt reveladors.

Abstract

“Wrong Ideas” about “Things in Europe” (and Catalonia): Propaganda in the War of the Quadruple Alliance in the Region of Girona. The War of the Quadruple Alliance (1718-1720) is a conflict that is usually overlooked by the historiography of the 18th century. Nevertheless, this war, fought between Philip V of Spain and a coalition of old enemies (Great Britain, the Dutch Republic, the Holy Roman Empire) and old allies (the Kingdom of France) proved to be a decisive episode in European and Catalan history. Just a few years after the War of the Spanish Succession, the Principality of Catalonia became once again the scene of an international struggle, one which reopened wounds that were as yet unhealed: the loss or suppression of the so-called “Catalan liberties”, the consolidation of the “Nova Planta”, the resistance against the new monarchy. The aim of this article is to study the reception of that war in the Girona region as seen through printed papers and manuscripts that were circulated in 1719 by both of the opposing parties. This first approximation to the subject is based on two documents, one from each side, which are extremely revealing.

Paraules clau

història moderna, guerra de la Quàdruple Aliança, publicística, Catalunya, Girona, Reial Audiència, família Regàs.

Keywords

Early Modern History, War of the Quadruple Alliance, Propaganda, Catalonia, Girona, Reial Audiència, Regàs family.

L'any 1719, després de la rendició de la guarnició d'Hondarribia (juny) i la presa de Sant Sebastià (agost),¹ el mariscal de França, Berwick, “*passa avec son armée du côté du Roussillon, & fit, en traversant les montagnes des Pyrénées, une marche d'autant plus surprenante, qu'elle este sans exemple. Il vint attaquer & prendre les deux forts & places du château d'Urgel. Après quoi il mit le siège devant Roses. Mais les pluyes étant continuelles, & la plüpart des barques qui portoient par mer les vivres & les munitions à notre armée, ayant péri dans une tempête; il fût obligé de lever le siège, & d'abandonner cette entreprise. C'est par où finit cette campagne, & avec cette campagne la guerre*”. Heus ací una breu descripció, òbviament molt incompleta i parcial, de la campanya de Catalunya en el context de la guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) que podem llegir en unes *Mémoires du maréchal de Berwik*.² Aquest comandant al servei de França, James Fitz-James Stuart, més recordat com el primer duc de Berwick, coneixia prou bé l'escenari d'aquesta lluita: cinc anys abans havia conquerit la ciutat de Barcelona durant la fase final de la pugna successòria entre l'arxiduc Carles i Felip d'Anjou. Tanmateix, en aquesta ocasió s'enfrontava amb les tropes filipistes. Algunes coses, però, no havien canviat gaire: sembla que Berwick pensava que els catalans estaven a punt de tornar-se a “rebellar”.³ Què havia conduït a una nova invasió francesa del Principat, ara contra Felip V? Catalunya s'alçava de nou contra el primer Borbó? Vegem, primer, les

¹ - Aquest treball s'inscriu en el projecte d'investigació del MICINN, HAR2011-28773-C02-02.

Vide J.I. TELLECHEA IDÍGORAS, *El asedio de San Sebastián (1719) por el duque de Berwick. Una guerra dentro de otra guerra*, Donostia-Sant Sebastià, 2003. Sobre aquest setge, vide també Service Historique de la Défense (SHD), Vincennes, cote 5 M 34, [siège de Saint-Sébastien, 1719].

² [G. Plantavit de La Pause, abbé de Margon], *Mémoires du marechal de Berwik, duc et pair de France, & généralissime des armées de sa majesté*, à Amsterdam, aux dépens de la Compagnie, 1739, t. II, pàg. 218-219.

³ BERWICK, duc de, *Memorias*, estudi introductor i notes de P. Molas Ribalta, traducció de J. Lorenzo Miralles, Alacant, 2007, pàg. 467.

causes i el desenvolupament de la intervenció militar francesa en la guerra de 1718-1720.

La guerra de la Quàdruple Aliança fou el resultat de la política "revisionista" dels tractats d'Utrecht (1713), de Rastatt i de Baden (1714). Felip V, amb el suport de la seva esposa (Isabel Farnese) i el cardenal Giulio Alberoni, va intentar reconquerir territoris italians (Sardenya i Sicília) i reclamar el tron francès (o la regència, de fet). Alberoni, certament, va ser el dissenyador d'aquest "irredentisme mediterrani"⁴ i de la conspiració per substituir el regent francès pel monarca espanyol. El conflicte s'inicià l'any 1717, tot i que la guerra no fou declarada de manera oficial fins a les acaballes de 1718. La Gran Bretanya, França, les Províncies Unides (la Triple Aliança) i el Sacre Imperi (la Quàdruple Aliança d'ençà de l'estiu de 1718) s'oposaren a l'expansionisme espanyol (més endavant s'hi afegí un cinquè aliat: Savoia) en una guerra que es lliurà a Europa i a Amèrica. La pau va arribar amb el tractat de l'Haia (17 de febrer de 1720) i Felip V es veié obligat a renunciar a les terres conquerides.⁵

França havia declarat la guerra a Espanya, o contra "el seu mal govern",⁶ el 9 de gener de 1719, després d'haver descoberta l'anomenada "conspiració de Cellamare", un complot que l'ambaixador de Felip V, Antonio del Giudice, príncep de Cellamare, havia preparat contra el regent francès, el duc d'Orleans, i d'acord amb Alberoni i diversos enemics del regent (com

⁴ Vide, entre d'altres, J.M. TORRAS i RIBÉ, "Efectes sobre Catalunya de les guerres d'Itàlia (1717-1719)", *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 52 (2009-2010), pàg. 217-236; E. GIMÉNEZ LÓPEZ, "La postguerra oblidada de Catalunya. La Quàdruple Aliança davant el revisionisme d'Utrecht (1719-1720)", *Afers*, 20, 52 (2005), pàg. 623-649; M. A. ALONSO AGUILERA, *La conquista y el dominio español de Cerdeña (1717-1720). Introducción a la política española en el Mediterráneo posterior a la Paz de Utrecht*, Valladolid, 1977.

⁵ Vide, a més de la bibliografia citada *supra*, Archivo Histórico Nacional (AHN), Secretaría de Estado y del Despacho de Estado, "Documentos relativos al Tratado de la Cuádruple Alianza de 1720 y a la aceptación del mismo hecha por Felipe V de España", Estado, 3388, exp. 3.

⁶ El mal govern dels ministres com Alberoni, s'entén. Si més no, aquesta era una de les justificacions oficials que trobem en la publicística francesa, per exemple: *Manifeste sur les sujets de rupture entre la France et l'Espagne*, París, de l'Imprimerie royale, esp. pàg. 4 i 22. Aquest manifest és comentat pel marquès de San Felipe: V. BACALLAR y SANNA (marquès de San Felipe), *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Felipe V, el Animoso*, edició i estudi preliminar de C. Seco Serrano, Madrid, 1957 [1725], pàg. 301-302.

el duc i la duquessa del Maine).⁷ Les tropes franceses comandades per Berwick van envair el nord peninsular (Navarra i el País Basc) i una Catalunya molt mal preparada per a la seva defensa: “*Con lo mejor del ejército aislado en Italia –escriu Enrique Giménez–, la posibilidad cierta de un movimiento austracista de grandes dimensiones y con la presión de Francia en la frontera, las autoridades catalanas tenían ante sí una coyuntura extraordinariamente difícil*”.⁸ A més a més, la situació econòmica no era la més favorable i els “serveis d’informació” filipistes no solien disposar de la col·laboració dels naturals de la terra. Fou llavors quan el moviment “guerriller” en contra del règim borbònic, que encara continuava viu des de 1714, va cobrar més força. Probablement, la figura i les accions més recordades són les de Pere Joan Barceló, *Carrasquet* o *Carrasclat*, que actuà al Camp de Tarragona – on sembla que arribà a reunir més de dos milers d’homes –, a la Ribera d’Ebre i a la Terra Alta. Altres caps foren l’Esgarrat de Vifret, el Dragó Ros, etcètera.⁹ Aquestes partides de guerrillers –“*facinerosos*”, “*sediciosos*” i “*ladrones*”, segons els borbònics– col·laboraren amb l’exèrcit francès i, de manera paral·lela o simultània, anunciaren el retorn de l’arxiduc Carles i la restauració dels privilegis catalans que la Nova Planta havia suprimit;¹⁰

⁷ L’ambaixador fou expulsat del regne i la conjuració, difosa públicament: *Afin que le public soit instruit sur quel fondement Sa Majesté a pris la resolution le 9e. du present mois de decembre 1718 de renvoyer le prince de Cellamare ambassadeur du Roy d’Espagne [...]*, París, de l’Imprimerie Royale, 1718. Aquest imprès conté dues cartes de Cellamare a Alberoni (París, 1 i 2 de desembre de 1718) i, com a cloenda, la nota següent: “*Lorsque le service du roy & les precautions necessaires pour la securité & le repos de l’état permettront de publier les projets, manifestes & memoires cotez dans ces deux lettres, on verra toutes les circonstances de la detestable conjuration tramée par ledit ambassadeur, pour faire une revolution dans le royaume*”. Sobre “*l’affaire du duc et la duchesse du Maine*” (i altres personatges implicats), *vide* també Bibliothèque de l’Arsenal, Manuscrits, Archives de la Bastille, 10677 i 10678.

⁸ E. GIMÉNEZ LÓPEZ, “Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña (1719-1720)”, *Hispania*, 65-2, 220 (2005), pàg. 546.

⁹ E. GIMÉNEZ LÓPEZ, “Conflicto armado...” *op. cit.*, pàg. 568. *Vide* també J. ALBAREDA, “Repressión y disidencia en la Cataluña borbónica”, dins A. MESTRE i E. GIMÉNEZ, *Disidencias y exilios en la España moderna*, Alacant, 1997, pàg. 543-555; *id.*, “L’alçament dels Carrasquets contra Felip V”, dins R. ARNABAT (ed.), *Moviments de protesta i resistència a la fi de l’antic règim*, Barcelona, 1997, pàg. 63-79; A. MUÑOZ i J. CATÀ, *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*, Madrid, 2005, pàg. 228 i seg.

¹⁰ Sobre aquests privilegis, o “llibertats”, i el pactisme o constitucionalisme antic, *vide*, entre d’altres, J. ALBAREDA, *Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714)*, Barcelona, 2001; X. TORRES, *Naciones sin nacionalismo. Cataluña en la monarquía hispánica, siglos XVI-XVII*, València, 2008; J. ALBAREDA (ed.), *Escritos políticos del siglo XVIII*. Vol. V. *Escritos del “moment republicà” de 1713-1714*, Vic, 2011, pàg. 8-17 (i les referències bibliogràfiques que contenen).

uns anuncis o exhortacions que també foren confirmats per alguns militars francesos, com el marquès de Bonas a la Seu d'Urgell:

*"Entradas las tropas en la Seo de Urgel y dispuesto el bloqueo del Castillo fue celebrada con muchas demostraciones de contento la exortacion de Bonàs, esto es, que venia solamente por sacarlos del yugo, y oprecion española, y reintegrar el Principado à sus antiguos privilegios, de que se originò el concepto entre los desafectos, que la guerra la haria la Francia, por introducir al trono al Sr. Archiduque, y ho confirmò mas la venida de Estanope [Stanhope] con Bervich, publicando aquel ser destinado por todas las potencias, y dependiente de su mano la disposicion politica; cuya publicacion movio à muchos el cortejarlo"*¹¹

Totes aquestes accions, juntament amb les prèdiques d'alguns eclesiàstics a favor de la causa austriacista i dels guerrillers, així com els rumors d'un possible desembarcament de tropes de la Quàdruple Aliança al litoral barceloní, van contribuir a fer reviure el clima de la guerra de Successió.

La invasió francesa de Catalunya va començar a la darrera del mes de maig per la Vall d'Aran.¹² Els francesos es beneficiaren de l'ajuda de la guerrilla, de la participació de fusellers de muntanya catalans i de les nombroses desercions entre les guarnicions filipistes. Ben aviat van aconseguir el control de les comarques frontereres, des d'Aragó fins a la Garrotxa: al juny van entrar a Olot i durant el juliol, a Camprodon i a Ripoll¹³ i arribaren fins a la Selva.¹⁴ La campanya catalana era del tot favorable a la iniciativa francesa: d'una banda,

¹¹ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Reial Audiència, *Consultas*, reg. 129, 1720, F 87v-88. Per a la transcripció sencera i uns valuosos comentaris: J.M. TORRAS i RIBÉ, "Un municipi català entre la Guerra de Successió i la invasió aliada de 1719", *Recerques*, 9 (1979), pàg. 29-56 i id. (ed.), *Escrips politics del segle XVIII*. Vol. II. *Documents de la Catalunya sotmesa*, Vic, 1996, pàg. 8-10 i 37-49.

¹² Sobre aquesta invasió vide E. GIMÉNEZ LÓPEZ, "La postguerra oblidada..." *op. cit.*; id., "Conflicto armado..." *op. cit.*; J. MERCADER, *Els Capitans Generals (segle XVIII)*, Barcelona, 1980, pàg. 76-81; A. MUÑOZ i J. CATÀ, "El naixement de les Esquadres de Catalunya dins el conflicte bèl·lic de 1719", dins *Actes del IV Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya*, Barcelona, 1999, pàg. 220-231.

¹³ Arxiu Comarcal del Ripollès (ACRI), caixa 418 (prov.), *Còpia de l'ordre del coronel Bernich dirigida al governador de Ripoll*, 12 de juliol de 1719, i *Resolució del Consell General de la Vila de Ripoll*. La resolució del Consell, "ab intervencio y consentiment de alguns militars de dita vila", fou favorable a sotmetre's a l'autoritat francesa, amb seu a Camprodon, atesa l'absència de tropes de Felip V i la proximitat de les de l'enemic, "y en atencio de haverla donada [l'obediència al Rei Cristianíssim] las vilas de Olot y St. Joan las Abadessas". Cf. ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 166-167 i Arxiu Comarcal (ACGAX), *Manuale negotiorum universitatis ville et termini Oloti*, 1716-1719, s.f. (11-VII-1719).

¹⁴ Vide M. PUIG, "Olot sota sobirania francesa", Olot 1700. Pàgina personal d'en Miquel Puig i Reixach, 25-XI-2013, <http://www.miquelpuig.cat/2013/11/olot-sota-sobirania-francesa-el-1719.html> (darrera consulta: 12-I-2015).

el domini de la ribera del Segre permetia assetjar la Seu d'Urgell i Castellciutat (Alt Urgell); i, de l'altra, al setembre, Berwick es va traslladar de les terres basques a les catalanes: el mariscal pensava entrar a l'Empordà des del Rosselló i prendre l'estratègica fortalesa de Roses, "la clau de tot Catalunya" com tradicionalment l'havia anomenada la Generalitat. En canvi, el capità general del Principat, el marquès de Castel-Rodrigo (o Castelrodrigo), estava força amoïnada, i amb raó: hi havia el risc que algunes ciutats i viles grans, com ara Tarragona, s'aixequessin a favor de l'austriacisme o que la possible conquesta francesa de Cardona dividís el territori català en dues meitats. I, a més a més, la mobilització o el reclutament militar no acabava d'anar del tot bé:

Com informava el mateix Castel-Rodrigo a l'Ajuntament gironí, "*haviendose distribuido mis ordenes en esse partido de Tremp, y Pallás para executar el repartimiento de la leva para el Regimiento de Dragones de Rivagorza desconfiando las gentes de la [venta] buena legalidad, y conducta de los vayles, y regidores, temiendo que por la fuerza obligarian à muchos à entrar contra su voluntad en el servicio, han desertado de los pueblos, y ausentadose de sus cassas muchos hombres casados, y la mayor parte de los mozos solteros; y siendo preciso usar de algun expediente para que las gentes que por los rezelos de esta leva, y motivos referidos se han ausentado buelban luego a sus respective pueblos y casas à gozar de su proprio domicilio, y que al mismo tiempo no se atrasse el servicio del rey à cuyo cumplimiento deven todos atender [...]*"¹⁵

Tanmateix, aquestes i altres preocupacions del marquès —entre les quals hi havia la "*mala inclinacion*" de molts eclesiàstics, divulgadors potencials de "*noticias perjudiciales*"—,¹⁶ com també la necessitat urgent de la defensa empordanesa, aviat van desaparèixer: a l'octubre, Berwick va envair l'Alt Empordà i els esdeveniments es precipitaren. El seu objectiu principal

¹⁵ Arxiu Municipal de Girona (AMGi), *Manual d'acords*, 1719, F 123 v. A Girona i a les terres gironines, la lleva per a la formació del Regiment de Dragons de l'Empordà, comandat pel coronel Isidro Pou de Jafra, havia començat al març: AMGi, *Manual d'acords*, 1719, F 116 i seg. El 12 d'abril, el batlle i els regidors gironins van rebre una carta de Castel-Rodrigo en la qual es queixava "*que de ningun otro ayuntam[ien]to caveza de partido de este Principado hè visto asta ahora tantas representaz[ión] es y dificultades, ni menos efectos del encargo que està puesto à su cuydado sobre las levas como son los que reconozco del de Gerona, cuyo corregim[ien]to es el mas poblado, y el mas ydoneo para el desempeño*"; el marquès fins i tot qualificava aquestes representacions d'"inútils" i es lamentava, indignat, de la "*dilacion y lentitud*" de la lleva, AMGi, *Manual d'acords*, 1719, carta datada a Barcelona el 10 d'abril i inserida entre els F 126 i 127.

¹⁶ ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 17. Molts d'aquests eclesiàstics, seculars i regulars, foren expulsats de Catalunya i dels antics territoris de la corona d'Aragó: ACA, *Reial Audiència*, reg. 127, 1719, F 159-165 v.

era la conquesta de Roses amb el suport d'una flota francobritànica i, per això, dirigiria personalment el setge; el mal temps, però, féu perdre les embarcacions que transportaven l'artilleria i les municions indispensables per a l'operació (6 de novembre). La campanya de l'Empordà, doncs, havia finalitzat prematurament i el curs de la guerra començava a canviar. Llavors els francesos retornaren al Rosselló¹⁷ i Castel-Rodrigo va començar la contraofensiva, mentre que la guerrilla de Carrasquet continuava ben activa (tot i l'intent fracassat sobre Valls a inicis de desembre).¹⁸ I precisament quan tenia lloc l'episodi de Valls, el 5 d'aquell mes, Felip V i Isabel Farnese van desterrar Alberoni, una decisió que anunciava la fi pròxima de la guerra. Amb tot, el tractat de l'Haia no seria signat fins al febrer de 1720, i la lluita a Catalunya prosseguí. França, però, havia assolit les fites polítiques i militars que perseguia: la caiguda d'Alberoni, la decisió espanyola d'abandonar Sardenya i Sicília i l'acceptació de les condicions dels aliats per part del Rei Catòlic. En conseqüència, els soldats francesos van començar a retirar-se de Catalunya, malgrat que encara hi va haver altres combats, com el setge de Castellciutat,¹⁹ i l'activitat dels guerrillers es prolongà durant uns mesos més –anys en alguns casos.

UNA (ALTRA) GUERRA DE PAPERS

La campanya catalana no solament la lliuraren les tropes regulars i irregulars dels dos bàndols. També hi participaren altres armes més "pacífiques" –sols en aparença– però no pas menys efectives o persuasives, de fet. Ens referim als impresos i als manuscrits elaborats per la publicística

¹⁷ AMGi, *Manual d'acords*, 1719, F 295.

¹⁸ Una notícia que la premsa borbònica s'ocupà de divulgar: *Relacion de la gloriosa defensa que la villa de Valls, y sus fieles, y valerosos vezinos hizieron el dia cinco del corriente mes de deziembre, 1719 en la invasion, que intentò hazer el rebelde Carrasquet en dicha villa*, [Barcelona], Joseph Teixidò. La Biblioteca de Montserrat (BM) en custodia un exemplar: F 2 8º 15.

¹⁹ La guarnició francesa va capitular el dia 29 de gener. Com era habitual, la notícia fou celebrada amb els tedèums corresponents: a Girona, el governador militar i corregidor, el baró d'Huart, ho va notificar als regidors l'1 de febrer, AMGi, *Manual d'acords*, 1720, F 25; i, per la seva banda, el bisbe ho va fer saber al capítol catedralici (4 de febrer), Arxiu Capitular de Girona (ACG), *Actes capitulars*, 50 (1718-1722), 1719, F 138 r-v. Vide R. EXPÓSITO, *Informació i persuasió. En els orígens de la premsa catalana (c. 1500-1720)*, tesi doctoral dirigida per X. Torres, Universitat de Girona, 2014, pàg. 145-146 i 670-673. Amb la reconquesta de Castellciutat, "*totus Principatus iste erat restitutus hobedientiae regis*" (F 138).

espanyola i per la francesa que van circular a Catalunya, com també molt més enllà, juntament, és clar, amb els textos austriacistes autòctons i els forans o manufacturats des de l'exili vienès. Tots aquests papers, com en el cas de les estampes o gravats,²⁰ en general, perseguïen un mateix objectiu, que no era cap altre que el de conquerir o modificar l'opinió –o, si es vol, les opinions– dels súbdits; amb altres paraules, havien de persuadir de la legitimitat de la causa defensada i denunciar les males accions, o intencions, de l'enemic. La “propaganda” (o la “persuasió”) del bàndol borbònic espanyol, a més, també hagué d'intentar assegurar la fidelitat dinàstica i política –aleshores prou o molt dubtosa– de bona part dels habitants del Principat. Rosa Maria Alabrús ha estudiat aquesta publicística de “la llarga postguerra” (1714-1725), o dels anys del “desengany”, i ha assenyalat el següent: en una època de repressió després de l'ensulsiada del 1714, “els textos filipistes de 1719 insisteixen en la idea del desengany polític, que la guerra ja s'ha acabat, que Catalunya ha d'aprendre la lliçó en funció de les seves errades. La pròpia insistència i el moment en què s'escriuen –en plena revolta de Carrasquet– són molt significatives”.²¹ Certament, llavors la publicística de la nova dinastia va estar molt ocupada en aquesta tasca i a contrarestar una “literatura política de caire resistent –escriu Agustí Alcoberro– redactada després de 1714, a l'interior o a l'exili”,²² així com

²⁰ Com és ben sabut, els gravats permetien que els missatges arribessin directament a la població analfabeta, sense intermediaris; per això, la destrucció de les estampes de l'enemic (com també de les efígies, quadres, medalles, monedes, botons, etc.) va ser una qüestió fonamental durant tota l'edat moderna. Així, per exemple, el 1704, el lloctinent i capità general Velasco havia ordenat la requisició de totes les representacions del príncep de Darmstadt, antic virrei de Catalunya i “*enemich declarat de nostre rey y senyor don Felip Quart de Aragó y Quint de Castella*”, per la seva implicació en l'intent aliat sobre la ciutat de Barcelona (BC, F. Bon. 521), *vide* J. ALBAREDA, *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, 1993, pàg. 140.

²¹ R.M. ALABRÚS, *Felip V i l'opinió dels catalans*, pròleg d'E. Lluch, Lleida, 2001, pàg. 345-353 (citació literal: pàg. 345).

²² A. ALCOBERRO, “Cantant les absoltes a Alberoni. Dos poemes clandestins de la resistència austriacista a Felip V (1719-1720)”, dins *El (re)descobrimient de l'edat moderna. Estudis en homenatge a Eulàlia Duran*, edició a cura d'E. Miralles i J. Solervicens, Barcelona, 2007, pàg. 240. Sobre l'opinió pública i la publicística en temps d'Alberoni, *vide*, a més i almenys: T. EGIDO LÓPEZ, *Opinió pública y oposició al poder en la España del siglo XVIII (1713-1759)*, pròleg d'A. de Béthencourt Massieu, Valladolid, 2002 [1971], pàg. 131-143; *Sátiras políticas de la España Moderna. Introducción, selección y notas de Teófanés Egido*, Madrid, 1973, pàg. 46; R.M. ALABRÚS, “Pensamiento político y opinión en Cataluña en el siglo XVIII”, *Historia Social*, 24 (1996), pàg. 83-94; R. GARCÍA CÁRCEL, “La opinión catalana sobre Francia en la primera mitad del siglo XVIII”, *Pedralbes*, 18, 2 (1998), pàg. 432-434; així com les consideracions d'un dels seus coetanis, el ja citat marquès de San Felipe: V. BACALLAR y SANNA, *Comentarios de la guerra... op. cit.*, pàg. 301-303.

els textos dels aliats, dels francesos en particular, que també s'escamparen pel país: per exemple, poc abans de la declaració de guerra francesa, a un individu que fou detingut a Roses se li confiscà "un papel hecho por él para el embajador austríaco en Roma intitulado «Excelencias y prerrogativas de los Emperadores, Despertador del Ministro contra la política de la Corte de Roma»" junt amb "un mapa en óvalo de una parte de Cataluña, la más mal humorada".²³

Amb l'entrada de textos com els citats més amunt no sorprèn que, des del gener de 1719, les autoritats borbòniques augmentessin la vigilància de les fronteres per evitar tant l'entrada d'aquesta mena de publicística del bàndol aliat a Catalunya com dels espies i agitadors, o tot plegat, de fet. També, com ja havien fet durant els mesos anteriors, continuaren produint impresos a favor de la causa de Felip V, per a l'exterior (la "propaganda internacional") i per a l'interior: gasetes oficials, cartes, manifestos, poemes, etcètera. Fruit de tot aquest context, tan convuls, sorgiren els dos documents que comentarem a continuació, un parell d'epístoles que foren distribuïdes tant en lletra d'impremta com manuscrita: una carta filipista i una altra de profrancesa que es dirigien als súbdits de Felip V –molts dels quals ho eren per força.

Carta que un amich escriu a son corresponent

El 1719, de la impremta barcelonina de l'estamper reial Josep Teixidó, va eixir aquest text: *Carta, que un amich escriu a son corresponent, ab la qual lo desenganya de sas erradas ideas, sobre la situació actual de las cosas de Europa y en particular per lo que toca á Catalunya* [4°, 4 F].²⁴ En aquest fullet, un document publicístic i informatiu datat el primer de març de 1719 a Barcelona, es discutia el tractat de la "Triple, ò Quatriple Aliança" i el seu suposat emissor –un antic partidari de l'arxiduc– afirmava ésser

²³ Archivo General de Simancas (AGS), Gracia y Justicia, leg. 743, Castelrodrigo a José Rodrigo, Barcelona 7 de gener de 1719, citat per E. GIMÉNEZ LÓPEZ, "Conflicto armado..." *op. cit.*, pàg. 546, i, també, del mateix autor, "El primer Capitán General de Cataluña, Marqués de Castelrodrigo (1715-1721), y el control del austracismo", dins P. Fernández Albaladejo (ed.), *Los Borbones. Dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Madrid, 2001, nota 58, pàg. 414-415.

²⁴ Se'n conserven diversos exemplars a les biblioteques catalanes: Biblioteca de Catalunya (BC), F. Bon. 9.606; Biblioteca del Seminari Diocesà de Girona (BSDG), fons antic, dins del ms. 140, núm. 19; Universitat de Barcelona (UB), reserva, 07 B-45/3/22-2, 07 B-39/2/19-17, 07 Ms 1990-14 i 07 M-3219-8.

un lector de “*papers comuns, y corrents, impressos en las Cortes de Paris, Londres, y altres, y de alguns privats manu escrits, de las gazetas, mercuris, y altres ordinariis avisos*”; una declaració d'autoria que ajudaria a reforçar la sensació de versemblança de l'epístola en qüestió.²⁵ L'objectiu del text era mantenir la fidelitat dels catalans envers Felip V i, alhora, també pretenia allunyar-los –o “desenganyar-los”²⁶– de qualsevol esperança austriacista.²⁷ Segons aquest “*amich*”, la Casa d'Àustria havia renunciat als drets del tron espanyol: “*Merescut castich de la divina ma à nostra loca confiança, puix fou en nosaltres desmesurada, irregular, inconciderada, è injusta la passió (sens distinguir motius) à un princep de aquella Casa, y aixi ab rahò se ha desatès per nostre escarment, y confusió, tot quant à son favor indiscreta, è incautamente obrà aquest Principat.*”²⁸ L'emissor també exposava, entre altres aspectes, les raons que justificaven el rebuig de les propostes de pau per part del primer Borbó. Vertaderament, aquest discurs estava prou ben construït i apel·lava a un públic ampli, si bé força distint –i distant– de la “*plebe*” que se cita despectivament en el mateix text –i que els tractadistes solien qualificar de “cega”, “ignorant”, etc.–. Contenia paral·lismes amb la guerra dels Segadors i l'ús de la llengua catalana no era pas secundari o anecdòtic, ans al contrari: el fullet havia de respondre als manifestos i a les notícies de les potències aliades que circulaven pel Principat en el transcurs del conflicte. I tan interessant com el contingut, o fins i tot més, és l'autoria o l'elaboració del text: fou un encàrrec de les autoritats borbòniques, de Castel-Rodrigo i de la Reial Audiència, tal com bé sabien o sospitaven molts lectors i oïdors, com ara el militar i cronista austriacista Francisco de Castellví.²⁹ En efecte, l'Audiència va fer imprimir aquest “desengany” o peça de persuasió política filipista que exhortava la nació catalana a servir fidelment Sa Majestat:

²⁵ Vide R. EXPÓSITO, *Informació i persuasió... op. cit.*, pàg. 166-167 i 301.

²⁶ El mot (desengany, desenganyar) és repetit 16 vegades en el text.

²⁷ Vide R.M. ALABRÚS, *Felip V... op. cit.*, pàg. 345.

²⁸ Citem a partir d'un exemplar conservat a la BSDG –que transcrivim en l'annex–, dins d'un volum factici amb altres fullets sobre el conflicte i papers manuscrits d'Antoni de Bastero i Lledó: ms. 140, núm. 19 (indexat com a “Carta sobre las cosas de Europa, y en particular de Catalunya”). A un dels cinc exemplars que pertanyen als fons de la UB (07 DG-B-39/2/19-17), també dins d'un conjunt factici, hi manquen 2 f. La carta en qüestió, traduïda al castellà, també va ser impresa a Madrid per Juan de Ariztia (o Ariztia).

²⁹ F. DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, edició de J.M. Mundet i J.M. Alsina Roca, Madrid, 1999, vol. IV, anys 1714-1724, pàg. 656.

"Finalm[en]te para que la nueva guerra publicada por el gov[er]no de Francia no alucinasse á muchos incautos fomentados de los que con ciega passion podrán persuadirles que por este medio havian de bolver al antiguo estado tuvo por bien que se imprimiese un desengaño con titulo de un Amigo á otro en el qual se manifestavan todos los motivos intrinsecos, y ciertos de esta guerra y la suma importancia en que se interessava la misma nacion cathalana en sacrificarse al serv[ic]io de S[u] Mag[esta]d y pelear por su justa causa pues tenia la mayor coyuntura en las manos para merezer de la propensa real clemencia de S[u] Mag[esta]d la mayor gratitud, y remuneracion del merito que hizieren".³⁰

O com escrivia Castel-Rodrigo a Fernández Durán (5 de març de 1719):

"[...] He discurrido que combendria mucho hacer correr una Cartta impresa de un amigo Cathalan que siguió el Partido enemigo a otro en el qual desengañado él, procura con la razon, con la verdad, y con la evidencia, desengañar a los demàs, y estoy travaxando actualmente en ella [...]"³¹

Una vegada estampada, es procurà que dita carta "d'un amic a un altre" tingués una circulació àmplia; la "fórmula editorial" de la qual formava part –per emprar l'expressió encunyada per Roger Chartier–, la de la premsa "ocasional" i la dels plec de canya i cordill, així ho permetia: un format reduït i un tiratge que podia assolir els 1.500 exemplars en una sola "jornada" d'impremta. De l'edició se'n va ocupar el citat Teixidó sènior (c. 1666-1735),³² el qual, com a recompensa per la seva fidelitat vers Felip V, havia estat nomenat

³⁰ ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 18 v. Aquest episodi publicístic s'emmarcava dins d'un conjunt de providències encaminades, ni que fos parcialment, a "erradicar y quitar de rahiz el mal interior [del Principat] que se supone por la poca disposicion de los naturales en resistir a la fuerza enemiga" (F 15 r-v).

³¹ AGS, G-M 11. 1652, citat per A. MUÑOZ i J. CATÀ, *Repressió borbònica... op. cit.*, pàg. 227.

³² Fill d'un pagès d'Ordis –o "Hordis"– (Alt Empordà), és molt probable que hagués nascut a Barcelona, ciutat a la qual el seu pare es traslladà. Devia néixer al voltant de 1666, ja que en un plet de 1685 va declarar (iniciis d'abril) que tenia 19 anys, ACA, Reial Audiència, *Plets civils*, 12772, s/d (ara bé, en documents posteriors la seva edat varia: en una relació del Gremi de Llibreters i d'Impressors de 1732 consta que tenia 63 anys). Tipògraf primer i més endavant també mercader de llibres (1706), va morir el 1735, Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Josep Francisco Fontana, *Secundus liber testamentorum*, 1735, F 90 v-93 (agraïm aquestes i altres referències al professor Javier Burgos).

impressor reial per Berwick (1714);³³ del seu negoci, que disposava de dues premses l'any de la seva mort,³⁴ en va sortir la *Nueva Planta* (1716) i altres títols oficials i oficiosos encomanats pels representants de la nova dinastia (al maig de 1719, la Reial Audiència, llavors “*sin fondo ni caudal alguno*”, li devia 967 lliures per la impressió de “*varios papeles*” des del mes de març de 1717 fins al desembre de 1718).³⁵ La *Carta* no només va ser distribuïda a Barcelona, sinó que també fou enviada a les altres ciutats i viles catalanes i convenientment incorporada als circuits comercials dels papers menors. I va ser a través d'un d'aquests circuits, integrat per llibreters tipògrafs i “*colporteurs*” o venedors ambulants, que el text en lletra de motlle va arribar a les comarques gironines. A la capital de la Garrotxa, Olot, un prevere que vivia en una masia de la Vall d'en Bas va adquirir-ne almenys un exemplar que llegí i copià,³⁶ tal vegada per enviar-lo a algun destinatari de la comunicació epistolar que mantenia amb diversos individus de Girona, de Lleida i de la mateixa vila olotina (com l'apotecari Antoni Bolòs).³⁷ Desconeixem si aquesta

³³ Aquest títol li fou revalidat el 1715 pel príncep de T'Serclaes, i una reial cèdula amb el nomenament li fou expedida el 1716. Una còpia del nomenament inserida a AHPB, Aleix Claramunt, *Protocol·lum... seu Manuale vocatus tercius in ordine*, 1720, F 418 v-421. A la seva mort, la gràcia d'impressor regi de Barcelona passaria –com passà– al seu fill, ACA, Reial Audiència, *Diversorum*, reg. 214, 1735-1736, F 97 v-99. El càrrec permetia la publicació dels papers oficials i les obres que tractaven “matèries d'estat”, així com la impressió de premsa periòdica i relacions. Teixidó sènior també va aconseguir privilegis per estampar (o fer estampar), a més de llibrets i llibres molt populars –franselms, pelegrins, *Font mística*, etc. (ACA, Reial Audiència *Diversorum*, reg. 202, 1719-1721, ff. 53v-56 i ff. 60-63)–, almanacs o llunarís al Principat: el 19 de febrer de 1718 obtingué de Felip V una cèdula per (re)imprimir i vendre durant 10 anys “el Almenach y Pronostico Lunario de Rutilio y Bravo”, ACA, Reial Audiència *Diversorum*, reg. 202, 1719-1721, ff. 98-100v (un privilegi i llicència que, el 27 de gener de 1721, fou anunciat i recordat a la justícia i als impressors catalans per Castel-Rodrigo –i contestat, segons el mateix Teixidó, pel tipògraf gironí Gabriel Bro, ídem, entre ff. 137v-138, c, i f. 138r-v–).

³⁴ AHPB, Josep Francisco Fontana, *Liber tercius testamentorum*, 1735, s/d, 24 d'octubre.

³⁵ ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 127, 1719, F 212-213.

³⁶ Col·lecció particular de la família Llagostera (Olot), correspondència s. XVIII (class. prov.), “nº 23”.

³⁷ De l'apotecari Antoni Bolòs sabem que, a l'estiu de 1714, el comte de Fiennes, “*lieutenant general des armées du roy, commandant dans l'Ampourda, & dans toute la partie de Catalogne, qui est entre les Pirennées, la mer Méditerranée, le Ter, & la Tordera, &c.*”, li va concedir una llicència per portar armes, o fer-les portar, “*pour se deffendre contre les miquelets et voleurs*”, Col·lecció particular de la família Llagostera, *Maximilien François, comte de Fiennes* (...), Girona, 7 de juliol de 1714. Cf. *Don Maximiliano Francisco conde de Fiennes* [...] *Haviendo entendido que muchos particulares, conciben algunas equivocaciones con los edictos precedentes* [...], edicte sobre la prohibició de la tinença d'armes datat a Girona, 16 de novembre de 1714 (nota ms.: “*Die 19 9bris 1714 fuit publicata in platea villae Palamonios*”), Arxiu Històric de Girona (AHG), Biblioteca, Impresos antics, I-204.

compra fou motivada per la curiositat o pel desig de noves, pròpies o alienes, ni si aquest eclesiàstic tenia inclinacions austriacistes o borbòniques ni si, fins i tot, el text li serví per preparar alguna prèdica a favor de la quietud del país, tal com encoratjaven les autoritats de la Nova Planta:

"Practicosse tambien el zelo pastoral de los obispos y prelados de todas las diocesis de Catt[aluña]a exhortatorias para conseguirse con este zelo catholico la mayor quietud paz y tranquilidad del Principado las quales impressas van esparcidas por Catt[aluña]a".³⁸

Fos quin fos el consum efectiu d'aquesta carta per part de l'eclesiàstic garrotxí i del seu cercle, amb la seva distribució els borbònics intentaven encaminar l'opinió dels catalans i, al mateix temps, lluitar contra "l'austriacisme persistent" –manllevem l'expressió de l'enyorat Ernest Lluch–, una causa (o un record), la de l'arxiduc, ben viva i que encara trigaria molt a esborrar-se,³⁹ com ho prova, si més no, el fet que anys després de la guerra de la Quàdruple Aliança, durant el govern del marquès de Risbourg (capità general entre 1725 i 1735), un viatger francès pogué descriure la següent escena –que transcrivim sencera– una vegada arribat a Barcelona:

"C'étoit un dimanche, & je ne fus pas peu surpris de voir une multitude étonnante de gens attroupés sur la place. Ce peuple regardoit avec admiration des marchandises étalées devant le palais de Mr. de Richebourg, homme fort gouteux, & gouverneur de la ville. M'étant informé du sujet qui attiroit tout ce peuple, je vis que c'étoient des estampes d'Augsbourg, qui représentoient en grand & au naturel l'empereur Charles VI vêtu en roi d'Espagne & en duc de Bourgogne. Je puis dire que le peuple paroissoit avoir le coeur rempli de respect & de vénération pour le prince qui étoit ainsi exposé à leurs yeux, & que si ces catalans avoient osé, on les auroit vûs le chapelet à la main se prosterner dévotement devant ces estampes. On entendoit de tous cotés de profonds soupirs. Il étoit déjà onze heures, & comme la scene duroit depuis le lever du soleil, on jugea à propos d'y mettre fin. Le comte de Richebourg avoit pris d'abord plaisir

³⁸ ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 18. Sobre aquesta exhortació "a la quietud y a la fidelidad devida al rey", vide ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 127, 1719, F 108-113.

³⁹ En aquest sentit, la memorialística o la dietarística de pagès n'ofereix alguns testimonis ben interessants, com el cas d'Amer Massó, de Sant Esteve de Guialbes (Vilademuls, Pla de l'Estany), les memòries del qual han estat recentment editades per Jordi Curbet Hereu: *Memòries d'un pagès antiborbònic (1691-1774)*. Amer Massó, Barcelona, 2014 (aprofitem per agrair a l'editor que ens hagi facilitat un exemplar del llibre). Significativament, sobre la campanya catalana de 1719 i el Regiment de Dragons de l'Empordà, Massó va anotar el següent: "[...] dit regiment era nom don Pou de Jafrà y durà poch y sens tenir guerra luego perdut, como tot fos sanch de pobras" (pàg. 334).

à considérer l'empressement des habitans; mais voyant que la foule croissoit de plus en plus, il fit transporter les estampes chez lui & les achetta toutes. Le peuple ne peut s'empêcher de suivre les domestiques de ce seigneur qui les portoient, & les accompagna jusques à la porte de sa chambre. On peut juger par là de la passion des catalans pour Charles VI & de leur affection pour la Maison d'Autriche. La Cour d'Espagne agit prudemment en tenant une bonne garnison à Barcelonne & de nombreuses troupes dans toute la Catalogne. En général le coeur des peuples n'est point pour Philippe V".⁴⁰

En síntesi, la publicística de Felip V a Catalunya, civil i eclesiàstica, constituïa una –diguem-ne– “necessitat de govern”, un instrument per a la pau, i sobretot per a la guerra, complementari de les noves ciutadelles –aleshores en construcció– i de les guarnicions militars que hi havia al territori (i de les despeses que suposaven),⁴¹ així com de les recompenses que eren ofertes als súbdits més fidels i dels càstigs (i l'expulsió o l'exili forçós) imposats als enemics.⁴² Amb tot, no sembla que els efectes d'aquesta publicística borbònica fossin gaire profunds en una societat en la qual encara es venerava, o gairebé, la figura de l'antic arxiduc. Almenys no durant el 1719 i les dues dècades següents.

⁴⁰ [Charles-Frédéric de Merveilleux] *Memoires instructifs pour un voyageur dans les divers états de l'Europe: Contenant des anecdotes curieuses, très-propres à éclaircir l'histoire du temps; avec des remarques sur le commerce et l'histoire naturelle. Tome second, contenant un voyage dans l'intérieur de l'Espagne & autour des côtes de ce royaume, &c.*, Amsterdam, chez H. du Sauzet, 1738, pàg. 11-12. També és igualment rellevant el que explica sobre un dels mulaters que els conduí de Saragossa a Madrid passant per Lleida: aquest home, de 36 anys, es reconeixia vassall de Carles III i no pas de Felip V: “*Celui qu'on appelle roi à Madrid n'est qu'un gascon*”, manifestava amb vehemència aquest mosso (pàg. 12). En suma, De Merveilleux pensava que els cors aragonesos i catalans pertanyien a l'arxiduc.

⁴¹ Un exemple de les acaballes de 1720: en un memorial, els “regidors de pagesos” del terme i parròquia d'Arbúcies es queixaven al comte de Solterra que els pagesos pagaven “*quiscun dia onze sous y sis per lo quartel de la guarnicio que existeix en dita vila*”, per l'allotjament, la llenya i altres proveïments (i soldades), Arxiu Històric Municipal d'Arbúcies (AHMA), *Llibres del Comú*, 1720, [280 –paginació moderna en llapis–]. El Comú també havia gastat diverses quantitats pel passatge o trànsit de les tropes del Cristianíssim i les de Felip V (5 sous per dia i per soldat, que posteriorment el comte va limitar a 3 sous per a la infanteria i 4 per a la cavalleria), ídem [281-282].

⁴² Cf. J. ALBAREDA, “Cataluña en la España del siglo XVIII: represión, acomodación y disidencia”, dins J. Arrieta i J. Astigarraga (eds.), *Conciliar la diversidad. Pasado y presente de la vertebración en España. VII y VIII Seminarios Ernest Lluch*, [Leioa, Biscaia], 2009, pàg. 55-75; A. MUÑOZ i J. CATÀ, *Repressió borbònica... op. cit.*, esp. pàg. 223-238. El càstig dels enemics, reals i suposats, de l'ordre borbònic també afectava les seves famílies; per exemple: a l'estiu de 1719, el governador militar de Cardona va consultar a la Reial Audiència el bandejament que “*le parece deve hazerse de algunas familias de diferentes sugetos que (siendo vezinos de d[i]cha villa) se han passado al campo del enemigo*”, ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 26 v-27 v.

Carta de Luis Quinse rey de Fransa al duch de Berbich

Mentre el bàndol borbònic s'ocupava –com hem vist– de tota aquesta campanya publicística, els francesos no eren pas menys diligents. Vegem-ne, també, un sol exemple. A l'arxiu dels Regàs, una família d'hisendats de Santa Maria de Lliors (Arbúcies, la Selva),⁴³ es conserva una *Carta de Luis Quinse rey de Fransa al duch de Berbich responant à un paper de Phelip Q[uint]*. Aquest document manuscrit (4 F), la còpia d'un imprès, era la resposta francesa a la *Déclaration de Sa Majesté Catholique* del 27 d'abril de 1719, un text elaborat pel bàndol espanyol i repartit entre les tropes de Lluís XV. El manuscrit, que rebé o copià aquesta família pagesa d'Arbúcies, és una bona traducció de l'original francès (París, 20 de maig) i conté les instruccions del monarca gal –recordem-ho: sota la regència del duc d'Orleans– al comandant dels seus exèrcits, el duc de Berwick: la guerra no era en contra de Felip V –s'afirmava en el text–, ni en contra de la nació espanyola, sinó contra les ambicions del seu ministre, el cardenal Alberoni. També s'assenyalava que els escrits i les accions dels espanyols per fer mudar la fidelitat de les tropes i dels vassalls del rei francès no tindrien sinó els efectes contraris (el ressò de la conspiració de Cellamare).⁴⁴

L'original francès d'estampa d'aquesta carta de Lluís XV era el següent: una *Lettre du roy. Escrite à Mr. le maréchal duc de Berwick commandant en chef les armées de sa majesté en Espagne, au sujet d'un escrit imprimé qui a pour titre Declaration de Sa Majesté Catholique, &c. datée du 27 avril 1719*, publicada a París, "De l'Imprimerie Royale", l'any 1719. El libel espanyol al qual responia (la *Déclaration de Sa Majesté...*) va ser prohibit a la capital francesa per un "arrest de la Cour de Parlement" del 22 de maig⁴⁵ i pels "parlements" provincials. Les autoritats del país veí estaven preocupades per la distribució d'aquest tipus de propaganda espanyola dins del regne, portada per soldats propis i pels espies.

⁴³ Sobre aquesta família, *vide* P. VILA, *Els Regàs, un patrimoni forestal*, treball de recerca per a l'obtenció del DEA dirigit per E. Sagner, Universitat de Girona, 2008; i R. EXPÓSITO, *Informació i persuasió... op. cit.*, pàg. 526-531.

⁴⁴ Arxiu del mas Regàs de Lliors (AMRL), lligall de cartes, s. XVII i XVIII (class. prov.). Un altre exemplar manuscrit, en castellà, es troba a l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives (IUHV-Res C), 6 F (portada ms. en català; antiga fol. ms. 71-75) (*vide* la transcripció d'aquest document a l'annex d'aquest article). La Biblioteca Nacional de España (BNE) també en posseeix una còpia manuscrita castellana: MSS/12949/10.

⁴⁵ Fou estampat "chez la veuve de François Muguet, premier imprimeur du roy, & Louis Denis de la Tour libraire", 1719.

Avui, però, és molt difícil determinar la circulació i el consum real d'aquesta mena de papers d'ambdós bàndols, almenys si deixem de banda la seva presència en algunes col·leccions o les ordres relatives a la seva confiscació i destrucció. En qualsevol cas, sembla que la carta reial del 20 de maig va tenir, amb el temps, una circulació àmplia, bibliogràfica almenys: una prova d'això és que aquesta *Carta de Lluís XV* fou incorporada a l'*Histoire du cardinal Alberoni* de l'historiador i "periodista" Jean Rousset de Missy (1686-1762) en una traducció italiana (1720);⁴⁶ i la trobem, també, dins *Le nouveau secrétaire de la cour, contenant une instruction pour se former dans le style épistolaire; le cérémonial des lettres & les regles de bienséances qu'il faut observer dans les lettres que l'on écrit (...), nouvelle édition, augmentée considérablement* (1773);⁴⁷ de peça publicística es transformà, mig segle més tard, en un model epistolar.⁴⁸

A Catalunya, la *Carta de Luis Quinse rey de Fransa al duch de Berbich* va acompanyar les tropes del mateix mariscal. I així, per via directa o indirecta, va acabar a les mans dels Regàs. El seu primer possessor, i lector, fou l'hereu i administrador de la casa: Salvador de Regàs i Bas. Uns anys abans, durant la guerra de Successió, havia estat membre de la Junta General de Braços (1713) per a l'estament reial⁴⁹ i en la seva biblioteca hi incorporà diversos impresos de la causa de l'arxiduc (opuscles, gasetes i relacions). Aquesta filiació aparentment austriacista –política i bibliòfila–, però, no li impedia denunciar les desgràcies de la guerra, que tan bé coneixia. Així, sobre el conflicte successori, va escriure el següent "per memòria" (seva i dels descendents):

"Vuy als 19 de 7bre del any 1714 torni jo Salvador de Ragas del Subira de Santa Creu⁵⁰ a on estigi quatra mesos per tamor dels voluntaris que-m trageran de casa que no-y bastava menjar ni beura y ma moller estava al Campas⁵¹ a ont estigueran 14

⁴⁶ *Istoria del cardinal' Alberoni. Dal giorno della sua nascita alla metà dell'anno 1720*, s.l., s.n., probablement, Amsterdam, per Ipigeo Lucas, 1720, vol. 2, "parte seconda", pàg. 39-43.

⁴⁷ *Amsterdam, aux dépens de la Compagnie*, 1773, pàg. 523-527.

⁴⁸ Sobre els "secretaris" i les pràctiques epistolars franceses, vide R. CHARTIER, "Los secretarios. Modelos y prácticas epistolares", dins íd., *Libros, lecturas y lectores en la Edad Moderna*, versió espanyola de M. Armiño, Madrid, 1994, pàg. 284-314.

⁴⁹ Vide *La Junta General de Braços de 1713. L'ambaixada Dalmases i altra documentació (1713-1714)*, a cura de J.M. Bringé i Portella i altres, coordinat per E. Serra i Puig, introducció de J. Pons i Alzina, Barcelona, 2008, pàg. 60, 89, 93, 104, 110, 114, 126 i 146.

⁵⁰ El Sobirà de Santa Creu d'Horta (Osor, la Selva), "una de les cases pairals més citades de Catalunya" (Elvis Mallorquí), vide E. MALLORQUÍ, "El Sobirà de Santa Creu d'Horta (Osor): del mas medieval a la masia moderna", *Quaderns de la Selva*, 17 (2005), pàg. 81-103. El 1709, Gertrudis Sobirà i Espigol, vídua de Francisco Sobirà, era la mestressa del mas (pàg. 91).

⁵¹ El Campàs (Arbúcies).

mesos fora de casa per temor de dels gavaix y voluntaris al Sobira sempre fuy ben asistit com si era en ma casa y ben vist de totom que la obligasio que los tinch no la puch pagar may que-m tractavam com si era fill de casa y si may la s[enyo]ra que avuy es mastresa los de aquesta casa podin fer res per ella sols se pua fer que-s fasia Per mamoria".⁵²

No posseïm, en canvi, la seva descripció de la guerra de 1719: no sabem què n'opinava, ni si la publicística aliada o l'espanyola, combinada amb la cultura oral (la circulació d'altres notícies i rumors), influïren en el seu pensament i en les seves decisions. Ara bé, la possessió de la carta citada ens suggereix que s'interessava pel què succeïa més enllà de la seva parròquia selvatana, tal com havien fet el seus avantpassats i aleshores feien tants altres catalans de tots els estaments.

Recapitulant, la guerra de la Quàdruple Aliança a les terres catalanes mereixeria nous estudis, així com la publicística produïda i llegida (o escoltada llegir) durant aquesta conjuntura i, també, la seva inclusió en compilacions històriques –una pràctica que venia d'antic–: és el que féu, per exemple, l'eclesiàstic i filòleg Antoni de Bastero i Lledó (1675-1737). Amb una Catalunya immersa en la postguerra successòria i en la implantació de la Nova Planta, els esdeveniments de 1719 van fer perillar, ni que fos de manera momentània o transitòria, el nou ordre borbònic: els francesos, per exemple, van restituir la possessió d'armes i, fins i tot, es van restaurar els privilegis anteriors a 1714 en alguns municipis (“*el gobierno politico y economico de los pueblos sobre el pie antiguo, aboliendo el en que estaban por la Nueva Planta*”, com es recollia en un dels informes per a la Reial Audiència, un autèntic “crim” de lesa majestat).⁵³ Els textos d'opinió, com la *Carta que un amich escriu a son corresponent* i la *Carta de Luis Quinse rey de Fransa al duch de Berbich*, van reflectir part d'aquesta realitat, catalana i estrangera, tot i que fos esbiaixadament: al cap i a la fi, la publicística (o, segons una denominació més moderna, la “propaganda” i la “contrapropaganda”) sempre acaba per oferir informacions sobre l'objecte dels seus atacs.⁵⁴

⁵² AMRL, doc. 574, F 21. Com ja és habitual, hem d'agrair a l'amic Pau Vila i Regàs que ens hagi permès la consulta de l'arxiu patrimonial i que ens hagi ajudat en la recerca documental a l'AHMA.

⁵³ ACA, Reial Audiència, *Consultas*, reg. 128, 1719-1720, F 133 r-v. Sobre aquest tema, la restauració dels privilegis, vide J.M. TORRAS i RIBÉ, *Els municipis catalans de l'antic règim (1453-1808) (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)*, Barcelona, 1983, pàg. 294-295 (i la bibliografia corresponent).

⁵⁴ Cf. L. DOMERGUE, “Propaganda y contrapropaganda en España durante la Revolución Francesa: 1789-1795”, dins J.-R. Aymes (ed.), *España y la Revolución Francesa*, pròleg de J. Fontana, Barcelona, 1989, pàg. 118-167.

ANNEX

Carta, que un amich escriu a son corresponent, ab la qual lo desenganya de sas erradas ideas, sobre la situació actual de las cosas de Europa y en particular per lo que toca á Cathalunya. Barcelona: Per Joseph Teixidó, estamper del rey nostre senyor.

Exemplar transcrit: Biblioteca del Seminari Diocesà de Girona, fons antic, dins del ms. 140, núm. 19 (indexat com a “Carta sobre las cosas de Europa, y en particular de Catalunya”). 4t, 4 F. Al llom del volum: “Miscell. Tom. II”. Havia pertangut a Antoni de Bastero i Lledó.

Aquest títol (ref. Palau 45892, Simón Palmer 1752) fou utilitzat per Ferran Soldevila (*Història de Catalunya*, Barcelona, Editorial Alpha, 1935, vol. III, pàg. 24) i per Jordi Rubió i Balaguer (*Història de la literatura catalana*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya- Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. III, 1986, pàg. 99 –originalment dins del volum cinquè de la *Historia general de las literaturas hispánicas* de Guillermo Díaz-Plaja, pàg. 258–). Rubió i Balaguer va manejar un exemplar de la BC (F. Bon. 9.606). Més properament, ha estat comentat o emprat per Ricardo Garcia Cárcel (“La opinión catalana sobre Francia...” *op. cit.*), Rosa Maria Alabrús (*Felip V... op. cit.*), Antonio Muñoz i Josep Catà (*Repressió borbònica... op. cit.*), entre d'altres.

En la transcripció del document de la Biblioteca del Seminari gironí, atesa la seva (relativa) curta extensió, hem respectat fidelment l'original imprès, sense regularitzar ni l'accentuació ni la puntuació, a excepció de l'ús de majúscules i de minúscules d'acord amb les normes actuals. Hem emprat el punt volat per separar paraules aglutinades i hem desenvolupat els mots abreujats, indicant la part desenvolupada entre claudàtors. La grafia *v* l'hem transcrita *u*.

“Carta,/ que un amich escriu a son/⁵⁵ corresponent, ab la qual lo desenganya de sas erradas/ ideas, sobre la situació actual de las cosas de Europa,/ y en particular per lo que toca á/ Cathalunya./

Amich:⁵⁶ Si be per naturalesa de mon geni, y curiosa inclinació,/ hage, com sabs feta professiò, y continuat estudi de tenir noticias/ de las cosas de Europa; pero pera complaurete, y poder millor/ satisfacer à tas preguntas plenas de anciosos cuydados, de saber en/ que paran las materias de estàt, y guerra en la situació present,/ he volgut llançar lo resto de ma curiositat engolfantme en tant/ turbat, y confus mar de novedats, com son las que ab contrariedades de dicta-/mens, inclinats per la propria ciega passiò, se han anat espargint en est Princi-/pat, per lo qual si he procurat ab la major viligancia, conseguir los mes ve-/ridichs, y puntuals avisos examinant quants papers fins vuy se han vist, així/ manu escrits, com impresso en esta Provincia, per apurar de estas certas no-/ticias la mes clara llum de la veritat, que es la mes important per nostre bon/ govern, y desengany./

⁵⁵ Totes les paraules de les dues primeres línies en majúscules, per atreure l'atenció dels possibles compradors i, ahora, per facilitar la composició tipogràfica.

⁵⁶ Caplletra “A”.

La sola lectura, y examen dels papers comuns y corrents, impressos en las/ Corts de Paris, Londres, y altres, y de alguns privats manu escrits, de las ga-/zetas, mercuris, y altres ordinaris avisos; no me donava la seguretat del fons/ de la veritat, ni lo coneixement de las ideas, y fins de las corts, sobre la Tri-/ple, ò Quatriple Aliança, que se publicava firmada, porque me faltava veurer/ lo mateix Tractat de esta, lo qual per ultim poguè tenir en mans mias: En ve-/ritat, amich, te confesso, que al instant, que lo tingui, se despertà en mi una/ confiança de alegre esperit, persuadintme trobar en ell, lo que nostra fantas-/tica idea moguda de nostras facilitats, nos ha tingut fins vuy en expectaciò,/ pero quant equivocà fou mon concepte! puix al registrar puntualment tots/ sos capitols, se me feu patent lo desengany, y tal q[ue] ha bastat per abraçar lue-/go la sabia, y ferma resolució de apartarme de quimeras, y fantasias, y pro-/curar fer merit, sacrificantme enterament al servey de nostre rey, y senyor/ Phelip Quint (que Deu guarde) la qual no dubto, que ton gran judici sabrà/ seguir, quant en breu resumen sapies la substancia del Tractat, lo qual fou/ conferit, convingut, y firmat per los sols dos governs de França, y de Inga-/laterra en 18. de juliol del any precedent de 1718. ab lo arrogant titol de *Ul-/timatum*,⁵⁷ firmat per los plenipotenciaris, à saber es per la part del de França/ lo mariscal marquès de Huxeles, y lo compte Clermont Chaverni, y per la/ part del de Ingalaterra milord Stair, y lo compte Stanop./⁵⁸

Aquest estupendo Tractat, que com à formàt en tribunal q[ue] se ha constituït/ superior de reys, y prínceps, als quals intenta imposar lleys, y donar, y lle-/var regnes à son arbitre, dona à tota la Europa lo ultim desengany, concebut/ per los sols dits dos governs de França, y de Ingalaterra, se reduex princi-/palment, à que la Casa de Austria, ha renunciat perpetuament lo dret que/ pretenia tenir sobre lo continent de nostra España, islas Balears, y las Indias./ regoneixent per legitim rey, y soberà, al señor Phelip Quint, cedintli à la/ Casa de Austria, los regnes de Napols, Sicilia, Ducat de Milà, y Pais Baix de/ Flandes, segons lo estàt ultim à que lo reduex la Barrera./

Est punt, sobre lo qual fundava nostra errada fantasia, lo total de nostras/ esperanças, queda ja hallanàt, convenint, y consentint sens ninguna repug-/nancia la Casa de Austria per tercera, y ultima vegada, en abandonar, y de-/samparar aquest país, firmant una renuncia perpetua, è irrevocable de tot./ y qualsevol dret li poguès competir: Merescut castich de la divina ma à nos-/tra loca confiança, puix fou en nosaltres desmesurada, irregular, inconcidera-/da, è injusta la passió (sens distinguir motius) à un príncep de aquella Casa./ y aixi ab rahò se ha desatès per nostre escarment, y confusió, tot quant à son/ favor indiscreta, è incautamente obrà aquest Principat./

Y porque no penses ser imaginació, lo que te asseguro haver llegit, vull/ traduirte de la llengua francesa las textuals paraulas del article 2. baix lo ti-/tol de *condicions de la Pau entre sa Magestat Imperial, y sa Magestat Catholica.*/ y es com se segueix: *Sa Magestat Imperial, per donar la ultima perfecció, à una/ lley tant necessaria, y saludable, y per no deixar lo esdevenidor motiu algü de/ mal fundada suspita, ab animo deliberat de*

⁵⁷ En cursiva a l'original.

⁵⁸ A.

assegurar la tranquil·litat publica, ac-/cepta, y consent à las disposicions fetas, arregladas, y confirmadas per lo Tractat de/ Utrech, respecte al dret, y ordre de successió als regnes de França, y España, y re-/nuncia tant per sè, com per sos hereus, descendents, y successors, mascles, y femellas,/ à tots los drets, y à totes, y qualsevols pretencions generalment, y sens excepció algu-/na, sobre tots los regnes, països, y provincies de la monarquia de España, de las/ quals lo Rey Cahtolic, es estàt regonegüt legitim possessor per los Tractats de Utrech,/ prometent donar los instruments, y firmas de renuncia necessarias, y en tota la mi-/llor forma de ferlas publicar, y registrar ahont convinga, y de enviar authentichs/ despatigs à sa Magestat Catholica, en la formo acostumada, y à las potencies con-/tractants.

Se segueix despres lo article 3. en lo qual se repeteix la mateixa renuncia/ ab un especial regoneixement, à favor de sa magestat, ab las següents pa-/raulas: *Sa Magestat Imperial regoneix al rey Felip Quint, per legitim rey de la/ monarquia de Espanya, y de las Indias, prometentli donar los titols, y tractament/ degut à sa real dignitat, y regnes, y deixarli gozar pacíficament, à ell, y à/ sos descendents hereters, y successors mascles, y femellas de tots los estats de la mo-/narquia de Espanya en Europa, y dintra de las Indias, y en qualsevol altre part/ ahont la possessió li hage estada assegurada ab lo Tractat de Utrech; com, y també de/ no turbarlo directa, ni indirectament en la dita possessió, y que no formarà may mes/ pretenció alguna sobre los dits regnes, y provincies./*

De esta verdadera, y certa renunciació ja acceptada, y firmada ab tant/ fortas y expressivas clausulas, per lo mateix príncep, del qual confiavem./ queda à la llum del mon clar nostre desengany, y desvanescut, ab confusió/ nostra, tot quant se figurava nostra loca, y vana esperança, y perque me fas-/ses la deguda justícia ab la reflexió, y consideració del olvit, ò per millor dir/ abandono que se ha fet de nosaltres, recordat amich, quant despres de la pu-/blicació del Tractat de Utrech, te digüi, que no creya que puguès may mes/ ocupar la alta, y seria atenció dels prínceps de la Europa, la peculiar reflexió/ de nostre interès en mantenir, y conservar las llibertats, y exempcions, per/ mes que nostras importunas sollicituts, ò vanitats haguessen conseguit, que se/ reservàs est article per lo Tractat de Pau; puix, amich, ja es arribat de esta/ veritat lo desengany, se tractà, firmà, y ratificà aquell, per los que no lison-/geavan ab sa garantia, y per lo mateix príncep, que nos persuadiam se havia/ de desentranyar per nosaltres; y en veritat, que no se llitg en tot lo Tractat/ clausula alguna favorable à nostra idea, ni menos encara la menor esperança/ de mediació; y mirantho sens paciò, no ho estranyo; perque en semblants/ tractats la rahò de estàt passa per desobra de estas reflexions, y no permet la/ reciproca veneració dels prínceps en ajustos de pau, obligarse sobre lo go-/vernatiu del interior de sos regnes, à lleys, ò pactes, que no tingan corres-/pectiva publica utilitat, y segura estabilitat, y major conveniencia del co-/mers.

No faltaràn tal vegada obstinats (lo que Deu no permete) que dubtaràn/ per ahorrarse melancolias, y no cedir de sos errats dictamens en la realitat del/ convingut, y firmat per las potencies dalt expressadas; pero, amich, no sias/ tu de est numero, dexat vencer de la rahò en materias tant importants, y cre-/gas, que es la solida, y massisa veritat lo que te previnch per ton govern./

Encara no ben desenganyat intentaràs tal vegada reconvenirme ab la mali-/ciosa reflexió, que podràn ser molts (no perque la dicte la rahò, sino perque/ la subministra lo afecte ilucinat) discorrent que si ab est Tractat de Pau, y/ Aliança segueix lo rey,

la segura possessió del continent de Espanya, y/ de las Indias, la renuncia solemne de son enemich als drets que pretenia te-/nir sobre estos dominis, la pau segura per sos vassalls, y lo ser regonegut de/ sos majors enemichs per legitim rey de las Espanyas (que son los punt princi-/cipals del manifest imprès en Paris, que donà à lllum lo govern de França à/ temps de publicar la guerra) com es donchs, que se experimentie repugnan-/cia en firmar, y aprobar est Tractàt, exposantse à resistir en una guerra/ contra tants potentats? volent inferir la malicia, que lo trobar indecorosas las/ proposicions, y articles del Tractàt, serà perque compendrà altres punts re-/pugnants, y aquells que poden quadrar al desitg, ò fantasia de aquell que-/ls/ discorra.

Pera desvaneixer esta il·lació imaginaria bastarà, que lligias la explicació dels/ motius que ha tingut lo rey per no admetrer lo Tractàt, la qual va firmada/ per sa magestat en jornada de 20. de febrer del corrent any, y referendada per/ son secretari del Despaitg Universal de Estat, y Guerra, que corre impressa;⁵⁹ pero per si tal vegada no haguès encara arribat à tas mans, vull a lo menos que/ te fasses carrech de dos consideracions, cada una de las quals comprèn en si/ tant pes de rahó, que absolutament convens, de que no pot menos lo rey que/ resistirse à firmar lo Tractàt que se li ha proposat./

Es la primera, y principal la derogació que de la soberania de la mages-/tat de un rey de Espanya pretenen fer los governs de França, y de Ingala-/terra, volent que lo rey sens concurrència de sos plenipote[n]ciaris, ó ministres,/ accepte, y firme lo Tractàt de Pau, que sens son consentiment, ells sols han/ convingut, y firmat, comminantli guerra, en cas que ho reùse; modo de/ promediar paus ben estrany, y que absolutament ofèn la magestat de un so-/berà, que no regoneix superior algu en lo temporal./

Premedite ton enteniment, si semblant procehir ab capa de procurar un/ equilibri, y permanent quietut en la Europa, es ò no indecorós à la magestat:/ y si es just, eficàs, y encara necessari motiu pera no consentirlo? puix divent/ igualment, y de justicia atendre los soberans à tota costa à la defença de sa/ real dignitat, que à la de sos dominis, y estats, no es dable, que cedescan per/ amenaças injustas la prerrogativa major de aquella, allantse à admetrer/ tractats, que contenen usurpació, y destrucció de la primera regalia de una/ corona; y no podentse abandonar esta inseparable soberania deguda à la ma-/gestat de un monarca, es consequent lo haver sa magestat despreciat com in-/decoròs à sa real persona, y corona, lo modo ab que han pretès obligarlo à/ firmar un Tractàt de Pau, que altres sens sa intervenció convingueren./

La segona consideració consisteix sobre la ninguna preponderació, que fan/ las dos potencias tractants dels regnes, y estats, que las reals armas de sa/ magestat han recobrat ab tant empenyo, y que à tanta costa estàn mantenint/ en Italia, volent que lo rey no tinga peu en ella, y que cedisca Serdenya,/ Portolongòn, y Sicilia, essent així que lo que se obliga à la Casa de Austria,/ que cedisca, es unicament lo que no posseheix, ni ocupa, y lo que lo desen-/gany de sa pretenció li feu abandonar./

⁵⁹ A2.

Est es un article molt dur per la Espanya, y lo rey justament ressentit de/ la desigualtat de las renunciacions proposadas, las ha despreciadas, porque no/ se li procura en lo Tractat de Pau conveniencia ni utilitat alguna, ben al contrari un dany considerabilissim ab la divisió de la monarquia (fatalitat deplo-/rable per los espanyols) que baix lo color de equilibri la fomentan, y solici-/tan todas las potencias vehinas, y remotas, emulas de la Espanya per sos/ fins particulars, que son ben notoris./

Be me persuadesch, amich que despullante de tota paciò creuràs ab mi que/ estas, y altres consideracions pundonorosas son als que han mogut precisa-/ment, y mouhen lo real animo de sa magestat á no acceptar, ni firmar trac-/tât algu de pau, lo qual en lo modo de proposarseli es ofensiu de la real au-/thoritat, è ignominiòs à tota la nació espanyola, y en sa substancia perjudi-/cialissim als reals drets de la corona, sens que pugan ser los motius de tan/ justa resistencia, los que vulla concebir la ceguera de un enteniment que se/ deixa governar de una loca paciò./

Però deixant pera millor ocasiò donar mes esperit á las consideracions refe-/ ridas passo à ponderarte allò que de mes cerca pertany, y toca à nostra na-/ciò; porque crehent lo que ma enteresa, è ingenuitat te avisa, sapias acredi-/tar ab acert tas operacions./

Del ultim desengany que ha donat sa magestat à las Corts de França, è In-/ galaterra, de no voler consentir al injust, è indecoròs Tractat de Pau que se/ li proposave, ha resultat com sabs, la publicaciò de la Guerra en dits regnes,/ contra la Espanya; pero ab tal especie de politica, lá qual ab claredat dona be/ à comprendre, que solament han format aquest empenyo, pera dar à enten-/drer à tota la Europa, que lo Tractat de Pau de nom ab lo arrogant titol de/ *Ultimatum*. Que allà à solas los dos governs de França, è Ingalaterra han for-/jàt, havia de subsistir, y fer posat en execució, prenent per lo medi de la/ força obligar al rey ab una injusta, y notoria violencia, à que vulla, ò que no/ vulla convinga à lo que ells han disposat, obehintho, y executantho confor-/me ells ho manan en evident perjudici, y vilipendi de la monarquia, y de to-/ta la nació espanyola./

Ab medià discurs se descobra patentment no ser lo fi de esta guerra con-/ quistar la Espanya, ni porciò de ella introduhint, ò fomentant agenas preten-/cions sobre aquest Principat ni altra provincia del continent; porque à mes de/ quedar aço expressament previngut com à preliminar en lo Tractat del *Uti-/matum*, del qual se disputa, disposantse, que tot lo continent de Espanya, ab/ las Indias, è islas de Mallorca, è Ivissa, ha de quedar perpetuament per lo rey/ nostre senyor Phelip Quint, y sa descendencia, com consta de las textuales pa-/raulas que dalt deixo transcritas; resta en clar, que qualsevol invasiò de tro-/pas enemigas, y sas ostilitats solament tindran lo objecte, à que per lo medi de/ esta guerra se acomode, y allane sa magestat à firmar lo referit Tractat./

Se convens també, porque en tots los manifestos, edictes, cartas, y gaze-/tas, y demès papers que sobre est assumpto se han publicat, y espargit per Eu-/ropa, trobaràs, lo mateix desengany; per quant no hi ha escrit algu, que fun-/de, ni motive la guerra en altra causa, y rahò, que en la de fer subsistit lo re-/ferit Tractat de *Ultimatum*, ab lo nom, y pretext de pau universal, y sino re-/goneix, y mira ab atenció lo manifest, y edicte, que ha donat à llum lo go-/vern de França al temps de publicar la guerra, y ni en un, ni en altre, se dona/ altra causal per esta guerra, que lo assegurarli á

Espanya per medi de dit/ *Ultimatum*, allò mateix, que sa magestat havia sollicitat, y à que se havia aco-/modat, durant lo fervor de la primera guerra, volent de açò mateix pendrer/ motiu per redarguir à sa magestat de esser sens rahò sa repugnancia en accep-/tar, y firmar lo dit Tractat./

Ab tots estos solidos desenganys, be podràs inferir quant diferent es lo ac-/tual sistema de las cosas del que la malicia de alguns tal vegada vol encara/ tergiversar sens mes rahò, que son fantastich discurs, persuadint, y pronosti-/cant conseqüencias favorables à est Principat de esta publicada guerra; y ai-/xi, amich, no seguiam estos embustes, ans be quant vehèm al rey tant injusta-/ment interpellat, y requirit perque admete un Tractat indecoròs à sa real autoritat,⁶⁰ y á tota la nació, contra lo be publich de la monarquia; per obliga-/ció de vassalls, y per nostre propri punt, è interès, importa que sacrificuèm/ garbosament nostras vidas, y haziendas, sens anyadir nous tropeços als errors/ passats, que indubitadament haurian de succehir à Cathalunya incidint en/ pitjor error, si així se pot dir, que lo primer; perque si en aquest poguè per-/suadir la errada imaginació de sos moradors, que la intrusió de altre prin-/cep, podria millorarlos fantastica fortuna; ara que lo desengany manifesta, que/ no hi ha tal conquistador, ni pretensor de aquesta provincia, ni de altra al-/guna del continent de Espanya, digasme, què ceguera seria tan tenebrosa, en/ mitg de la llum de tant clar desengany, volernos precipitar à un despenyade-/ro que no podria tenir altre terme, y paradero, que lo de un abysme de per-/petuas infelicitats?/

Ea donchs, valga la rahò, y obriàm los ulls despres de tan evidents desen-/ganys, y ca[m]bièm las sorts, y la fortuna, puix que si à bona llum ho miràm tot/ dependeix de nostre libre arbitre, y voluntat, fentnos justicia à nosaltres ma-/teixos, mirant per nostra propria honra, interès, y conveniencia, donant fi à/ nostras passadas tragedias de la precedent guerra, ensangrentada, no en po-/litica, y licita guerrera oposició, sino en maliciosas sedicions, que diferents/ particulars concitaren ab tumultuació dels pobles que enganyaren causant las/ insolencias de la plebe, que procuraren seduir, y superant esta malignitat à la/ justicia, ha causat tant llastimosas fatalitats, y desgracias dignas de plo-/rarse./

Aquest nostre arbitre, que te he suposat, que dependeix de nostra sola vo-/luntat lo encontraràs tant favorable, com infalible, fent Cathalunya per sa/ part, en la ocasió present, tot allò que pot, y deu fer; y deixant lo que las his-/torias de totas las nacions refereixen, acerca de las assanyas, y prohesas, que/ ha sabut executar lo valor dels cathalans, ben unit, y uniforme en lo servey/ de sos reys, y senyors naturals, sens atendre, ans be olvidant contrarietat de/ dictamens unintse en lo unich fi de atendre al real servey, y à la resistencia,/ y expugnació de enemichs invasors de aquest Principat: Parèm ara la consi-/deració en lo que actualment devèm executar, y obrar, així per la obligació de/ fidelitat, à la qual nos compeleix tota lley divina, y humana, com perque se/ nos vè á las mans la millor, y mes oportuna ocasió en la present estació, pera/ poder fer un tal merit, lo qual borra[n]t tots los passats successos, servesca de efi-/cacissim imàn q[ue] sie prompte atractiu de la ja propensa inclinació

⁶⁰ Al verso del F: -"thoritat".

del rey nostre/ senyor Phelip Quint sempre clement, y benigne, pera concedirnos tants ali-/vios, y beneficis, quants la experiencia nos manifestá ab la multitut de fa-/vors, y gracias, que per sa real clemencia fou servit dispensarnos, y concedir/ en lo any 1702. quant personalment honrá esta ciutat, y Principat; de modo/ que nos devèm prometre tals consuelos, y mercès que superaràn lo mateix/ merit que prechesca, sens lo qual, no hi ha justicia per demanar remunera-/ciò, ni motiu fundat, en rahò pera esperarla; perque ningù pot presumir esser/ just acrehedor del benefici que no sabè mereixer, anticipantse ab la finesa del/ amor en sas operacions./

Esta fundada esperança de la remuneració, y premi tant mes la deus tenir/ per infalible, quant ja es indubitat, que sa magestat se trobarà present en Ca-/thalunya, y à vista de nostre obrar; puix te resolt, y manà publicar (comfor-/me ja corre imprès ab las gazetas) que eixirà molt en breu de la Cort de/ Madrid, y se posarà devant de sas tropas, fent frente à las de aquells que com/ enemichs intentaràn invadir, y ostilizar aquest Principat: Qui donchs ha de/ ser tant tenàs, y obstinàt, que deixi de obrar en esta ocasiò ab la major fidele-/tat, y finesa de bon vassall, vehent à son rey, y señor natural personalment/ exposàt als treballs, y contingencias de la guerra? Y qui podrà dubtar de sa/ real justificació, benignitat, y clemencia la corresponent munificencia de sas/ reals gracias, ab lo major excès, y exuberancia remunerant los merits tant/ del comu dels pobles del Principat, com dels particulars, è individuos, que ab/ son acostumat valor, firmesa, y constancia estaràn sacrificats á son real servey?/

Y pera que se califique ab major realce esta indefectible esperança; dona/ una revista per las passadas centurias, y en lo curs de mes de noucents anys./ fes reflexió, atèn, y recapacita quants privilegis, exe[m]pcions, honors, gracias/ y beneficis des dels primers serenissims comptes de Barcelona, y successius/ reys de Aragò, y Castilla, han conseguit Cathalunya, y sos naturals, y en-/contraràs, que à tot ha prechehit sempre lo merit, ab tant memorables prohe-/sas, y operacions de tant exemplar fidelitat, que han pogut servir de modelo à/ todas las nacions del mon, com ho publica la fama, y ho authorizan las his-/torias./

Anyadeix à todas estas consideracions lo ultim exemplar, que executà lo/ senyor rey Pelip Quart? Puix encara que enganyosament turbada la Provin-/cia desde lo any 1640. desquiciant de son recte, y degut procehir, arribà al/ extrem de haver de recobrar-se per medi de la força esta capital, que regone-/guda se entregà à mercè de son senyor, y rey natural; no obstant aixó al ins-/tant, que foren illustrats ab la llum de la rahó, y que esta puguè serenar los/ malignes, y tenebrosos esperits, que la tenian soppresa, y ofuscada, donaren/ los cathalans tant pro[m]ptas, y puntuals demostracions de son fidel obrar en lo/ real servey, que la mateixa real benignitat del senyor rey Phelip Quart./ en vista de son nou merit los anà colmant de tants beneficis, gracias; y favors./ que excediren la liberalitat, y munificencia dels reys predecessors, puix los/ que aquestos en moltas centurias concediren, Phelip Quart en so regnat./ y curs de poch temps, los renovà, y aumentà; perque fou la constancia ca-/thalana en aquella ocasiò la que obligà à la França à restituir tot lo que del/ Principat tenia usurpàt: igualèm donchs en lo merit, y encara procurèm ex-/cedir en ell à nostres passats, en un empenyo tant critich, y delicat, com es lo/ en que actualment sa magestat se troba, y serà indefectible la remuneració, y/ proporcionada à nostre ben obrar./

No te imagines, que estos sien solament discursos meus, porque te desenganyo, que esta es ja la opiniò mes acceptada, y lo dictamen, al qual tots los que/ ab reflexiò ho pensan si arriaman, essent aixi que no era menos parcials, que/ tu, y yo, en lo comu error, en lo qual tants havèm caygut; puix sobre llasti-/marse⁶¹ à solas, ye entre si en sas conversacions dels enganys, als quals foren pre-/cipitats per las promesas del princep, que seguïam, singularment ab la resiste[n]-cia de Barcelona, y ab ella aprofitant de nostras desgracias majors utils à sas/ propias conveniencias, ab la milloraciò de la pau, que à les horas ajustà, y concluduè ab la França, y de que ha resultat ara la coligaciò ab lo qui te lo/ govern de dit regne de França, procurantli aquest la dilataciò de sos domi-/nis en lo regne de Sicilia, y deixant à nosaltres en olvit perpetuo; Infereixen./ y conclouhen de estas certas premissas la indubitada consequencia del desen-/gany, que molts de bon judici ja à les hores pronosticaren, y aixi ab una subse-/quent exclamaciò diuhen, fer ja unich refugi pera procurar nostre remey lo/ de la mutaciò de las erradas idees, obrant nostra naciò ab la mes singular fi-/neza, que may se hage vist en las heras passadas practicar en defença de la/ honra, y empenyo de sos reys, y senyors naturals./

Obligans, també, à aquesta constant, y ferma resoluciò la mateixa anticipa-/da demostraciò de sa magestat ab la confiança actual, que fa dels catalhans./ puix ha manat armarlos ab la formaciò de varios cossos, à saber es, dos regi-/ments de dragons montats, sis batallons de fusillers de montanya, y un de in-/fanteria ab lo titol, y nom de nostra metropoli, y capital Barcelona, compost/ de tres batallons, havent ja en las gloriosas empresas de Cerdenya, y Sicilia/ admès à nostres paysans al servey, aixi de mar, com de terra; y à pesar de la/ suspita, que poguè tenirse de la enteresa de son obrar, han acreditat en las ope-/racions militars ab tal forma sa fidelitat, y finesa, que los generals mateixos/ han publicat son glorios obrar, en tant, que ni de un sol escriuhen se ha expe-/rimentat deserçiò, ni menos falta en sa obligaciò, y seria vituperable acciò./ y encara fehissim, y perpetuo borrò per nosaltres, si lo bon exemple de nostres/ paysans en los treballosas conquistas de Cerdenya, y Sicilia no-/ sabessem assi/ imitar, quant tant injusta guerra se-/ns introdueix en lo Principat, acrisolant/ nostres operacions nous realces de valor, y de fidelitat, consequent, y corres-/pectiva à la gran confiança, que sa magestat en est empenyo se digna fer de/ nostra naciò./

Concloch, amich, demanante, no estranyes si, per obehirte, so estèt molest./ puix al pas que ta curiositat era gran, lo assumpto no permet senyirse á me-/nos, ni la amistat que te professo callarte lo que sento per ton profit; y seràs/ ditxòs si ab las reflexions que espero te mereixerà est desengany, sabs seguir-/me en las resolucions, que te expresso, ab las quals constant percistirè fins á/ morir. De Barcelona 1. de mars de 1719./

*Ton Amich, etc.*⁶²

⁶¹ -"mar" al final del F.

⁶² Segueix el peu d'impremta, amb el nom del tipògraf llibreter en majúscules: "Barcelona: Per Joseph Teixidó, estamper del rey nostre senyor".

Carta de Lluís Quinsé rey de França al duch de Verbich, responenent à un papèr d[is] tribut per Pheliph Quint.⁶³

Exemplar: Universitat Pompeu Fabra (UPF), Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives (IUHJV-Res C; topogràfic ZX1719 .C37), 6 F, 201 mm (portada ms. en català; antiga fol. ms. 71-75). Document guillotinat (part inferior). Donació de Josep Fontana i Lázaro.

Hem optat per transcriure aquest manuscrit custodiat a l'IUHJV i no pas el conservat a l'AMRL per un parell de motius: en primer lloc, perquè Pau Vila Regàs té previst editar-lo i, segonament, perquè aquesta transcripció ens permet reconstruir el text que, malauradament, fou mutilat (guillotinat) en l'exemplar de la UPF.

Seguim les normes de transcripció anunciades *supra*. La part reconstruïda apareix entre claudàtors i en cursiva.

"[71] Copia de carta de Luis Decimo Quinto rey/ de Francia, traduzida de frances en español/ escrita al mariscal de Berbich, comandante/ en jefe de los ex[ércit]os de S[u] M[ajesta]d de España sobre/ un escrito impreso que tiene por titulo = Declaracion de/ S[u] M[ajesta]d Catolica con fecha de 27. de abril de 1719./

Primo mio. Recivi el escrito impreso que me embias-/teys que tiene por titulo: Declaracion de S[u] M[ajesta]d Cato[li]ca/ de 27. de abril 1719. y como me significays haverse/ esparzido muchas copias en mis exercitos, hos escrivo/ esta carta, para instruhiros de mis yntenciones sobre/ lo que el contiene/

La guerra que estoy precisado hazer/ â España, no tiene por objeto ni su rey, el que está tan/ cerca unido conmigo por el vinculo de la sangre y a qui-/en yo he dado hasta haora las pruebas de una amis-/tad la mas sinzera, ni los españoles, ô, nacion espa-/ñola a quien la Francia ha tan constantemente socorr[id]o/ [71v] con su sangre y sus thessoros para conservarle su rey:/ si solo un gobierno estrangero el qual oprime la nazi-/on, âbusa de la confianza del soberano, y no tiene/ otro fin que renovar una g[enera]l guerra; todo lo que mis/ armas pretenden es; que el rey de España consienta/ a pesar de su ministro, a ser unanimamente reconoci-/do de toda la Europa, soberano legitimo de la España/ y Yndias, y ser asegurado para siempre en su trono./ Es el solo ministro de España, enemigo de la quietud/⁶⁴ de Europa, a quien yo imputo las rressistencias del Rey Catolico a la paz, las conspiraciones tomadas/ en Francia, y todos escritos igualmente absurdos en/ sus principios, y ynjuriosos a mi autoridad, en la persona/ de mi tio el duq[u]e de Orleans mi depositario; los juhi-/cios de la nacion francesa sobre estos escritos son/ bastantemente conocidos por la pronta condenacion/ que mis parlamentos han echo de ellos, calificando/ de crimen de leza mag[esta]d la sola lectura de estas obras/ [72] sediciosas, las quales son otros tantos manifiestos/ que España subministra ella misma para justificar/ mis armas. El rey de España, me imputa, y culpa/ de haverme coligado con sus enemigos: estos son unos/ enemigos que el ha atacado y que le ofrecen la paz/ con muchas ventajas, y que

⁶³ Al marge superior dret: "12°".

⁶⁴ Al marge: "habla del card[ena]l Alberoni".

atienden mas â sus/ intereses que su propio ministro, el que por saciar/ su particular ambicion quiere bolver, â, sumergirle/ en los horrores de una guerra de la qual ha bastan-/temente exprimentado los peligros, mis pueblos saben/ bastantemente, que mis alianzas no han tenido otro/ fin que la legitima seguridad, y tranquilidad y los/ proyectos de la España le enseñan haun mejor todos/ los dias lo mucho que ellas eran necessarias./

Con todo/ le califican estas ynterpressas del rey de España/ con el nombre de zelo, y aficion para su patria/ y quieren que pase por un generoso designio de liber-/[ar] [72v] a los franceses de la opresion; pero estas expresiones/ de ternura que se atribuyen al rey de España se redu-/cen a solas palabras, mientras se está esprimentando que/ los efectos serán mas peligrissos, â, la Francia, que hos-/tilidades declaradas, y en effeto que mayor hostilidad/ contra una nacion, que procurar encenderla en/ guerras civiles?, de comover los vasallos contra/ su principe, de pretender juntar Cortes sin con-/vocation, y sin autoridad, de buscar por fin los medios/ de corromper (si era posible) la fidelidad de las tropas/ ofreciendoles prezio a su desercion y haun esperan-/zandoles hasta de la gratitud r[ea]] del señor contra/ quien conspirarian./

Haun impellen al rey de/ España â hazer mas, que siendo un principe llegado/ a ser estrangero â la Francia por su renuncia sola/mente le hazen usurpar en mi reyno una autoridad/ [73] imaginaria, la que transtornaria todos los fundamen-/tos de la mia; le hazen anullar la regencia del duq[u]e/ de Orleans tan solidamente establecida por los derechos de la/ sangre, y reconocida tan unanimamente por todas las/ gerarquias del estado, por la muerte del rey mi bi-/sabuelo, la qual el mismo embajador de España reco-/noció por ser tan evidentes, y incontrastables los derechos/ del duq[u]e de Orleans./

El Rey Catolico no disputa-/va la regencia al duq[u]e de Orleans en tiempo que por/ su ministro le ofrecia de confirmarle todos sus derechos/, â, su gusto, si el queria contra la fee de los tratados, jun-/tarse con la España para renovar la guerra, desde quan-/do pues hazen desconocer al rey de España esta regen/cia? Desde que por los consejos del regente he opuesto/ alianzas solidas y tratados necesarios, a las ambiciosos/ fines de un ministro, el que no aspira que â abrasar/ la Europa. Un regente mui amigo de la paz y mui-/ [atento] [73v] a la seguridad de mi reyno, pierde todos los derechos a los/ ojos de un enemigo; del qual deshaze sus designios y se em-/plean contra el, sin moderacion, calumnias, ê injurias/ hasta oy no conocidas entre los principes: el ultimo escri-/to que en nombre del rey de España se ha esparcido,/ no tiene otro menor fin que el de procurar rebelar mis/ tropas y hazerles bolver sus armas contra su sobera-/no; el rey de España al qual su ministro atribuye/ la calidad de regente de Francia, y el que vaxo/ este titulo llega hasta comandar mis tropas, conoze/ el luego tampoco la fidelidad francesa? La injuria que/ el les haze aumentaria si era posible su celo y su corage:/ ellas no se creheran limpias de esta afrenta, menos que/ con los esfuerzos maiores, y los sucessos mas velozes./ y la misma presencia del rey de España a la testa/ de su exercito que en otra ocasion le seria gloriosa,/ no les pareceria otro que un combite ôdioso contra su/ obligacion el qual los animaria mucho mas, â, cum-/[plir.] [74] Aquello que su amor y fidelidad les prescribe, y que ellos/ combaten valerosamente por la paz es el unico fruto/ que io espero de la

guerra; No me averguenzo en mane-/ra alguna de pedir al rey de España esta paz tan/ necesaria, el puede con una sola palabra asegurar/ su gloria, y la felicidad de sus vassallos, y los mios./ Yo espero que la nacion española, y sobre todo aque-/lla nobleza tan famosa por su raro valor, y fide-/lidad â su rey, le pedirâ conmigo, y que se unirá/ con los franceses, para obtener de su rey que la/ libre, y se libre el mismo de un iugo extranjero, tan/ perjudicial a su gloria y a sus intereses: Asi que/ le conviene de provar su afficion a los españoles, y fran-/ceses: Sus enemigos están prontos, a sacrificar su pena/ a la quietud publica y â jurar con el la paz lo mas/ firme, assi que el les darâ por fianzas, no la palabra/ de un ministro que en nada cuenta la feê publica/ [*y los tratados más solemnes...?*]⁶⁵ [74v] Publicado no se obtendria de el mas que una paz/ simulada; sino su palabra real y la feê de/ una nacion, la qual aunque no hubiese un/ rey de mi sangre, atraheria siempre de mi una/ particular estimacion sobretodo esto, ruégo â Dios/ hos g[uar]de mi primo = Paris, 20. de mayo, 1719. =/ Luis = Y mas abaxo = Le Blanch. El sobre escrito/ a mi primo el duq[u]e de Bervich. Par y maris-/cal de Francia comandante en jefe de mi ex[érci]to en España./”

[Recepció de l'article: 21-1-2015]

[Acceptació de l'article: 29-6-2015]

⁶⁵ “*les traités les plus solemnels*” en la versió francesa; “*capitols de pau*” en el manuscrit de l'AMRL.